

A Letopisz körkérdésének visszhangja

Napjainkban szinte egymást érik a különféle körkérdések. Hol erről, hol arról akarják megszólaltatni a szakembereket vagy azokat, akik az illető kérdések iránt érdeklődnek.

Kétségtelen, a sok körkérdés közül legérdekesebb és egy már régóta vajdó problémát akar lezárni a Letopisz körkérdése, amelyet a múlt év szeptemberében indított. A nyelv kérdéseiről akarják hallani a kiváló szerb és horvát tudósok, írók, politikusok és közéleti munkások véleményét. Arról többek között, hogy milyen írásjeleket használjanak, latin betűre vagy cirillt. A leglényegesebb kérdés azonban az, hogy van-e külön szerb nyelv és külön horvát nyelv, vagy lényegében egy nyelv ez, szerbhorvát nyelv, és csak a kiejtésben és a helyesírásban van különbség.

Az első hozzászólók között ott találjuk Szevánovics és Bélics professzort, Józse Horvát író.

Mindnyájan megegyeznek abban, hogy a testvériség-egység minél tökéletesebb megvalósításának eszköze a nyelv. Régen az elnyomó rendszerek a nyelvet is felhasználták, hogy minél nagyobb szakadékot teremtsenek a szerbek és horvátok között, s minél jobban kiélezzék az ellentéteket. Mai társadalmi valóságunknak azonban természetes következménye, hogy az eddigi különbségek lassan eltűnnek, az irodalmi nyelv egységes lesz, nemcsak a horvátoké vagy csak a szerbeké, hanem az egyiké is meg a másiké is. A marxizmus klasszikusai már régen megállapították, hogy a miénkhez hasonló társadalmi viszonyok törvényszerűen maguk után vonják a különféle nyelvek közeledését, lassú, majd végleges kiegyenlítését, azaz az egységes irodalmi nyelv kialakulását és a tájnyelvek eltűnését. Ez az irodalmi nyelv pedig nemcsak az irodalom nyelve lesz, hanem mindenki élő nyelve is, és segítségével tökéletesebben, szemléletesebben, izesebben és színekben gazdagabban fejezhetjük ki majd gondolatainkat.

Igen sok értékes gondolat vetődik fel a hozzászólásokban, érdemes lenne részletesebben foglalkozni velük. De nézzünk szét inkább a saját házunk táján. Vajjon a mi nyelvünkben nincsenek ilyen kérdések? Vagy talán ott is vannak hasonló elgondolkodtató és válaszra váró kérdések? Ó, de még mennyire vannak! Csak talán vakon, süketen megyünk el mellettük, nem vesszük észre, vagy nem akarjuk észrevenni őket. Ez azonban helytelen álláspont, mert a nyelv mindnyájunké, mindnyájunk egymásközi megértésének eszköze. Mindnyájunké. Azonban megértjük-e tökéletesen a szlavóniai, a vojlovciai, a kupuszinaí magyarok nyelvét? Vajjon nem tekintjük-e ezeket a tájnyelveket, szinte akaratlanul is, kurióznak? De még mennyire annak tartjuk! Vajjon helyes-e ez? Így lesz mindig?

Ezekre a kérdésekre csak a marxizmus segítségével tudunk feleletet adni. A nyelv mint

felépítmény szorosan összefügg az anyagi alappal, a társadalmi berendezkedéssel. A fejlődés, igaz, nem mindig párhuzamos, a felépítmény el is maradhat az alaptól vagy megfordítva. A tájnyelv egy ma már rég letűnt anyagi alap, társadalmi berendezkedés felépítménye. Azonkívül a nyelv osztályjellegének is élő bizonyítéka. A szocializmusban, az osztályok lassú eltűnésével anakronizmusként hatnak, és pusztulásra vannak ítélve. A szocializmus »nemzeti nyelv«-e azonban, amelyet mindannyian megértünk, és használunk erre a népi nyelvre épül fel. A népi nyelvek értékes elemeit tehát (szókinccset, a mondatszerkesztési módot, a kiejtésen alapuló helyesírás bizonyos eseteit stb.) át kell mentenünk a nemzeti nyelvbe, s ezzel magasabb fokra emelve kivirágoztatjuk a népi-nemzeti nyelvet. Ez a folyamat élő valóság a mi nyelvünkben is, mi magunk is megegyőződhetünk róla bármikor. A város és falu kapitalizmus szülte ellentéteinek fokozatos eltűnése mai valóságunkban a falu dolgozó kulturális színvonalának emelkedése, a technika vívmányainak felhasználása (mozi, rádió) nyelvi téren is érezteti hatását; eltűnik a városi és a falusi ember beszéde közötti ellentét. Gondoljunk csak a vaidasági nyelvjárások észrevétlen kihálására! Ma már szinte azt mondhatjuk, csak az öregek őrzik még a falu nyelvét, az ifjabb nemzedék a városhoz húz, a város nyelvét szívesebben használja. Az öregek csak szelgetik, kószolgatják az újat, de szebbnek, jobbnak érzik a régit; az újat pedig a fiatalokra hagyják. Ahol három generáció él együtt egy családban, megesik, hogy az öregek beszéde már érthetetlennek, megmosolyogtatónak tűnik a fiatalok előtt, de nem egyszer dohogtatja meg az öregeket is a fiatalok »uraskodó szava«. S ez rendjén is van így.

Ami pedig az irodalmi nyelvet illeti, nem szabad a régi mértékkel mérni, mert a szocializmus adta új tartalomnak új formát is kell keresni. Ez a forma pedig sok népi ízt és színt is felvesz majd, csak arra kell vigyáznunk, hogy ne legyen népieskedő, pedig ez a veszedelem nem egy írónkat fenyegeti. Ezért kellene írónknak többet foglalkozniuk nyelvi kérdésekkel. A nyelvet ne tekintsék csak »eszköz«-nek, olyan eszköznék, amellyel mechanikusan, gépiesen tudnak bánni. Közlebb kellene kerülniök a néphez, szorosabb kapcsolatot kellene teremteniök vele. Ne csak a múlt alkotásain rágódjanak, mert itt van előttük a gazdag forrás, amelyhez csak le kell hajolnuk és bőven meríthetnek belőle.

Van itt aztán még egy igen fontos kérdés, ami a kis elemistától kezdve a nagy íróig mindenkit érdekel, amivel nap-nap után találkozunk, s nem egyszer ejt bennünket gondolkodóba. Ez pedig a helyesírás. A magyar helyesírás sohasem volt könnyű, de most szinte azt tapasztaljuk, hogy még nehezebbé vált. Megesik, hogy bizonyos esetekben tanácstalanul

állunk, nem tudjuk mitévők legyünk. Sőt az is megtörténik, egyesek, hogy kivágják magukat a kellemetlen helyzetből, a szerbhorvát nyelv helyesírásához fordulnak segítségért, és gótlás nélkül veszik át az ott talált és jónak vélt írásmódot. Egészen természetes, hogy nyelvünk ebből a szempontból sem vonhatja ki magát a változás törvényei alól, de ezt a változást meg kellene vitatnunk, s azután rögzítenünk. Hisz hány kellemetlen percet szerzett már diáknak, tanárnak, újságírónak, írónak s a betű más hivatásos használójának egyaránt, nem is beszélve a nagyközönségről, például az újabbkeletű összetett szavak írása: egybe, külön vagy kötőjellel írjuk-e őket; a kis és nagy betűk használata; az írásjelek elhelyezése: hova kell vessző, vagy hova nem stb, a kétes ala-

kok írásmódja: éppen-épen, lélekzet-lélegzet, mindig-mindig stb. Van ilyen még csőstől.

Ezen csak úgy lehetne segíteni, ha egyszer minél szélesebb körben megvitátnánk ezeket a kérdéseket, és lerögzítenénk a mai állapotot. Ez nem lenne haszontalan munka, mert a nyelv fejlődésében ilyenre mindig szükség volt, de sokat könnyítenénk saját magunkon is. Ne várjuk mi odaátrol az Akadémia receptjeit, mert az nem a mienk, a saját szénánkat magunknak kell rendbehoznunk. Nálunk más a fejlődés iránya, mint náluk; nekünk kell elvégeznünk ezt a munkát, nem várhatjuk, hogy más végezze el helyettünk, különben sem lenne az összhangban a mi fejlődésünkkel.

A Letopis körkérdésének olvasásakor ilyen és sok más ehhez hasonló gondolat ébred az ember agyában.

P. O.

SAFRÁNY IMRE

Emberek a parton II. (tus-aquarelle)